

ВАСКРСЛИ ГОСПОД ШАЉЕ СВОЈЕ УЧЕНИКЕ:

**„Идите по свему свету
и проповедајте еванђеље
сваком створењу.
Који поверује и крсти се
биће спасен!”**

(Из Еванђеља по Марку 16: 15—16.)

КРШТЕЊЕ ЈЕ ДУХОВНО ВАСКРСЕЊЕ ЧОВЕКА, КОЈИ САДА ЖИВИ
ОБНОВЉЕНИМ ЖИВОТОМ. У првим вековима хришћанства људи
су се обично крштавали током ускршње ноћи. На сликама:
КРШТЕЊЕ и ВАСКРСЕЊЕ (Васкрсно јутрење и литургија) кад право-
славних Корејаца — у православном храму Светог Николе у Сеулу,
главном граду Јужне Кореје.

Са Христом бићемо сједињени

И ВАСКРСЕЊЕМ
СЛИЧНИМ ЊЕГОВОМЕ

„Ако смо срасли са сликом Његове смрти, онда ћемо срати и са сликом Његовога васкрсења“ (Рим. 6: 5)

Мисли о смрти и бесмртности обустимале су дух старог, претхришћанског човека, мучиле га и гониле да тражи њихов крајњи смисао. Историја религија и философије сведочи да до неког задовољавајућег објашњења и решења нико није дошао. Потпуно објашњење ових вечних питања донело је тек хришћанство. Својим оваплоћењем, смрћу и васкрсењем оваплоћени Логос — Реч Божија — стварно је показао шта је

живот а шта смрт. Неизбежност смрти добила је своје објашњење, а Христовим васкрсењем животу је откриван прави смисао; смрт је савладана, побеђена, а врата вечног живота човеку су отворена. Како ова објективна победа над смрћу постаје и субјективни основ личнога спасења сваког појединца, о томе говори апостол Павле у Посланици Римљанима: „Зар не знате да смо сви ми, који смо крштени у Христа Исуса, у његову смрт смо крштени. Тако смо ми, крштењем у смрт, заједно са њим сахрањени, да бисмо, као што је Христос васкрснут из мртвих Очевом славом, и ми на исти начин живели новим животом“ (6: 3—4).

Христос је сврха крштења. Зашто? На ово питање апостол Павле одговара у Посланици Галатима: „Сви ви који сте у Христа крштени — у Христа сте се обукли“ (3: 27). Човек се раба од Бога крштењем и тако постаје Божији син. Тај нови живот представља облачење у Христа, добивање Христовог живота и формирање човечије унутрашњости по Христовом лику. Обући се у Христа зна-

чи примити његов карактер, бити му сличан. Како то заправо бива Апостол даље објашњава у Посланици Ефесцима: „Ви нисте тако упознали Христа, ако сте чули за њега и ако сте у њему поучени онако како је истина у Исусу. У односу на свој ранији начин живота ви треба да скинете са себе старог човека, који пропада због варљивих појуда, па да се обнављате духом свога ума, и да обучете новог човека који је према Богу створен у истинској праведности и светости“ (4: 20—24). Ову мисао понавља и у Посланици Колошанима (3: 9—11). Крштењем човек суштински мења своју унутрашњост, облачи на себе Христа и тако постаје син Божији. Он постаје Христу подобан, јер ко облачи на себе Христа прима обавезу и моћ да живи по Христу, по Христовим мислима, жељама и делима. Тајанствена заједница са Христом омогућава појединцу учествовање у његовом искупитељском делу и његовим заслугама. Тиме што је умро Христос је победио грех, бавола као узрочника греха и смрти. Да би пак сваки појединац у том

Архијерејска литургија у Свеправославном центру у Женеви; (први с десна је епископ шумадијски др Сава).

Христовом делу учествовао и греха се ослободио, треба да постане део Христовог тела. Само на тај начин ће у себи доживети Христову смрт и васкрсење. Јер Христова смрт има искупитељску моћ за све оне који су са њим сједињени. А средство, којим се постиже то сједињење, јесте крштење.

О суштини хришћанског крштења апостол Павле говори у Посланици Колошанима: „Кад сте у крштењу са њим сахрањени, у њему сте заједно са њим васкрснути вером у делотворну силу Бога који га је васкрсао из мртвих“ (2: 12). Крштењем ми се сахрањујемо са Христом, да бисмо у његовом васкрсењу са њим живели. Ова света тајна обухвата два момента: 1) Потпуно уништење греха у Христовој смрти, и 2) нови живот који добијамо посредством Спаситеља. Крштењем се човек сједињује са Христом који вечно живи, и зато не може да буде мртав, већ живи новим животом. То је духовно васкрсење човека, који сада живи обновљеним животом.

Погружавање (тј. уроњавање) тела у воду у светој тајни крштења је символ смрти и сахране, а излазак из воде означава устајање за нови живот. Крштење је гроб старог човека и рабање новог, учествовање у смрти и васкрсењу Христовом. У Хришћанску цркву улази се крштењем као што се у Старозаветну цркву улазило обрезанјем. Видна разлика је у томе што у крштењу вода обухвата и перу цело тело, док је у обрезанју одстрањиван само један део. Но главно дејство крштења није у води, у ритуалу, него у ономе што Христос за нас представља у освећењу, које ми постижемо сједињујући се са њим у овој светој тајни. Христос је умро и васкрсао ради нас, заступа нас пред Богом и управља над нама од онога дана када се у његову смрт крстимо; верујући у њега долазимо до вечног живота. Васкрсење се постиже вером у васкрсење и зато се апостол Павле моли Богу да му помогне да сазна моћ Христовог васкрсења: „Да познам њега и силу његовог васкрсења и учешће у његовим страдањима, саображавајући се његовој смрти, не бих ли како достигао васкрсење из мртвих“ (Филипљ. 3: 10). Познати Христа, то је највиши циљ коме Апостол тежи. А оно што је у познавању Христа битно, то је познавање силе његовог васкрсења као јемства бесмртности (Рим. 8: 2; 1. Кор. 15: 14—19), нашега оправдања (Рим. 4: 24—25) и триумфа над грехом. „Познавање“ код апостола Павла не означава само

интелектуално познавање, већ право сазнање у ком активно учествује не само разум већ и срце и воља. Познати Христа значи *воleti га, служити му и у њему живети*. Треба потпуно упознати доброчинство и силу његовог васкрсења. Христос је васкрсао да бисмо ми могли васкрснути.

Ми смо дужни да вером сазнамо да је Христос Бог и Творац свих људи,

да је ради нашега спасења узео нашу природу,

да је уздигао људско тело које је на себе узео,

и да је издејствовао опште васкрсење за све људе.

Упознати Христа није тешка ствар, јер нам он сам показује шта жели, шта чини, куда нас води и шта нам све даје. Његово васкрсење је прво на шта треба да усмеримо наш поглед.

Ми упознајемо Христа када сагледавамо спасоносне дарове и плодове његовог васкрсења, када се нови живот у нама јави, а стари и грешни човек умре. Сазнање да је он страдао ради нас, оспособљава нас да и ми пострадамо и да се покоравмо Божијој вољи. Уверење да је Христос васкрсао из мртвих мора тако да делује на нас, да се у нама јави један нови живот. У том новом животу ми учествујемо не само у Христовом васкрсењу већ и у његовим страдањима. Јер ако заједно са њим страдамо, заједно са њим ћемо и живети. Христова смрт треба да обузме све наше мисли и тежње, те да нас одвоји од грешног света.

Света тајна крштења је средство и начин да се сјединимо са Христовом смрћу, да бисмо учествовали и у његовом васкрсењу. Али тиме наше васкрсење још није потпуно остварено; није се још завршило учествовање у Христовом васкрсењу и вечном животу. То ће бити на крају света, а дотле — истрајност на путу који води у тај живот. У том смислу апостол Павле пише Филипљанима: „Не као да сам већ ухватио или да сам већ дошао до савршенства, него настојим — не бих ли ухватио, пошто је и Христос мене ухватио“ (3: 12). Међу првим хришћанима је било, а има и данас таквих који су задовољни сами собом, мислећи да је довољно што их је Христос спасао и да зато није потребан никакав њихов лични труд. Против овакве погрешне сигурности, која удаљава од праве вере, Апостол даје на знање да он сам још није постигао свој циљ и да још није постао савршен. Сама вера и крштење у Христову

Христос је устао из мртвих!

Занста устаде Господ!

(1. Кор. 15: 20, Лк. 24: 34.)

смрт не доноси савршенство. Вера у Христа Спаситеља нас ослобађа страха од смрти и свакога двоумљења, колебања, али не и нашега *сопственог труда, озбиљности и потпуног, доживотног предавања циљу коме тежимо*. Вера нас снажи и јача, да бисмо могли да постигнемо праведност.

Апостол Павле је упознао Христа, верује у њега, али у овом земаљском животу још не види у потпуности све оно што му Христос даје. Он је постао налик на Христову смрт, али због тога још није примио награду нити постигао савршенство. Још се не осећа готов и савршен, јер нису постигнути сви задаци, које он треба да оствари у својој вери. Христос је учинио да Павле у њега верује; ухватио га је и одредио да проповеда еванђеље и да изнесе његово име пред многобошце и синове Израиљеве. Тај свој задатак он још није у потпуности извршио, није стигао до циља који му је одређен, до небеског царства, које сматра својом наградом. Још му предстоји време у коме ће показати да припада Христу и да Христово дело ради. На то га обавезује заједница са Христом и свест о свему ономе што је Христос за њега учинио. Овако, као апостол Павле, треба да мисли сваки хришћанин. Јер крстећи се у Христа свако добија могућност да учествује у његовом васкрсењу, али и обавезу да *целога живота* иде путем који води до тога најузвишенијег циља, имајући увек на уму опет Апостолове речи: „Ко мисли да сигурно стоји, нека пази да не падне“ (1. Кор. 10: 12).

Потпуно, савршено и крајње учествовање у Христовом васкрсењу догодиће се на крају овога света, али се већ и у овом животу остварује, само ако се живи по Духу (Рим. 6: 8—13; 8: 2—11). То значи: „Ако духом живимо, Духом и да ходамо“ (Гал. 5: 25). Наиме, на човека делују

две силе, пред њим су два пута. Колеба се само ко није упознао Христа и његову благодат, а ко је усвојио крст, осетио је у себи нову вољу да се одрекне свега онога што делује кроз тело. *Одупирући се сваком злу телу се растиње*; то је једна стра-на хришћанског живота. Друга се са-стоји у обнављању моралног живо-та (Рим. 6: 4—8), *испитивањем свега и одабирањем доброга* (1. Сол. 5: 21—22). Определивши се за Христа и примивши Светога Духа у себе верни осећа да грешне побуде у њему тре-ба да буду распете и умртвљене. На њихово место долази Христова љу-бав, страдање са Христом и учество-вање у његовој слави (2. Кор. 3: 18). У таквом животу човечији дух се снажи оним што је добро, истинито, поштено, праведно и чисто, пријат-но и славно, оним што се врлина зове (Филип. 4: 8). Распињање тела само по себи није циљ, већ само на-чин да се дође до пуне слободе, до живота у Светом Духу и усклађива-ња свога живота са Христовим жи-вотом. Христова крсна смрт је поче-так нашега живота. Отада ми живи-мо као што живи Христос, Духом. *А живети у Духу значи радити и сти-цати особине које су плод Духа*. И не само стицати, него и стечено очу-вати од свих телесних сметњи. За тавку сталну борбу са самим собом ми смо од Христа примили све што нам је потребно за победоносни ис-ход и улазак у Божију славу. Стога „приступајмо с истинитим срцем у пуној вери, очишћени у срцима од эле савести и опрана тела чистом водом” (Јевр. 10: 22). Ми можемо да приступамо Божијем престолу (Јевр. 4: 16), пошто је Христовом смрћу по-цепана завеса, која је затварала пут у Светињу над светињама. Тај пут нам је Христос отворио, али Божи-јем престолу можемо приступити са-мо искреним и истинитим срцем. *Ко хоће да приђе Богу треба претходно да очисти своје срце и савест од сва-кога зла*. Као што су се старозаветни свештеници на чисто спољашњи на-чин чистили кропљењем крвљу и пра-њем водом, тако исто и ми морамо на унутрашњи начин да се очистимо кропљењем свога срца. Наше прање „чистом водом” означава свету тајну крштења, у којој се видљивим „пра-њем” тела постиже унутрашње очи-шћење, сахрањивање са Христом и васкрсавање са њим. Ове мисли тре-ба да обузимају нашу свест када на ускршњој литургији запевамо: „Ви који сте се у Христа крстили у Хри-ста сте се обукли”.

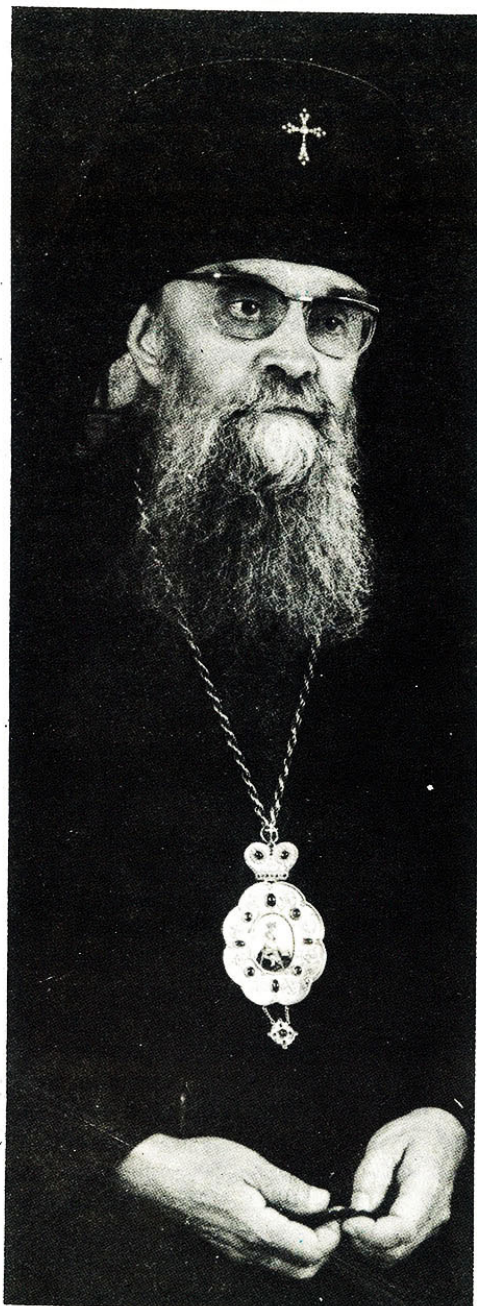
Др Емилијан Чарнић

Антоније
архиепископ женевски
и западноевропски:

ШТА МОЖЕМО ДА ДОЗНАМО

О загробном животу човекове душе

Архиепископ Антоније женевски

Загробни живот људског рода је мо-гуће разделивати на два периода:

1. од смрти првих људи — Адама и Еве — до доласка у свет Христа Спаситеља и
2. од Христовог оснивања Цркве до дана свеопштег васкрсења људског рода.

Човек је створен као *бесмртан*, не само душом него и телом. Тело пр-вог човека, Адама, није знало за бо-лести, за старост нити за смрт. Али Господ га је предупредио да ће умре-ти онога дана када окуси „од дрвета познања добра и зла” (Пост. 2: 17).

Непослушношћу према Створите-љу, Адам је повредио своју првоство-рену природу и *духовно* је умро — душом, а телом је постао *смртан*. „Ти (то јест твоје тело, пошто је душа — иако је духовно умрла — остала бесмртна) ћеш се вратити у земљу из које си узет”, рекао је Бог Адаму, „јер си прах и у прах ћеш се вратити” (Пост. 3: 19). То је по-четак смрти у људском роду и по-четак *загробног* живота људских ду-ша. Према томе, смрт је последица греха, и као таква је неприродна и ненормална појава, па је стога и *при-времена*, као што је привремен и жи-вот човекове душе изван тела.

Први период

Губљење раја

„Бог је љубав” (1. Јн 4: 8), па, према томе, само наша одговарајућа љубав према Њему пружа нам радост и пу-ноћу живота са Богом. Међутим, огреховљени човек, уместо раније љубави, почео је да осећа страх, по-чео је да се плаши Творца, да се крије од Њега и да се удаљава (Пост. 3: 8). Остајући у таквом стању бе-смртан у рају, Адам би свакако стра-дао да није било излаза из те мучне ситуације. Адам није могао да оста-не у рају, пошто је лишио и себе и своје потомке (по наследству) непо-средног заједничарства са Творцем, а то је, у ствари, *духовна смрт*. „И изгна Бог Адама из баште Едемске” (Пост. 3: 23) ради његове користи, да би га животне недаће изван раја — болести, па и сама смрт — смирили и принудили да тражи пут повратка извору *Живота*.

Трагедија старозаветног човечан-ства је у томе што је изгубило љуб-љеног Оца, и у земаљском и у за-гробном животу. Духовна смрт се надвила чак и над душама правед-ника, јер су и они лишени радости непосредног општења са Богом.

До појаве Христа Спаситеља у свету, опште стање људских душа у загробном животу — душа које су умрле духовном и телесном смрћу — назива се црквеним језиком „ад“. Али, тај назив је услован пошто ће се први ад у пуном значењу те речи, открити тек после свеопштег васкрсења људског рода и општег суда. У њега неће поћи душе лишене тела, него људи са душом и телом, које ће Христос васкрснути.

У катихизису митрополита Филарета читамо да ће „на последњем суду Божијем примити пуну награду или казну по делима, потиун човек, после васкрсења тела“.

Међутим, ни у том старозаветном аду стање душа није било подједнако за све. Душе праведника, ако су и страдале, тешиле су се надом на обећаног Спаситеља чекајући Његов долазак. Душе грешника су страдале без утехе.

Христос Спаситељ свих

Наш Господ — Исус Христос — је Спаситељ целокупног рода људског, а не само његових савременика и њихових потомака; Он је Спаситељ и многих милиона људи који су живели и умрли пре Христовог доласка. Ако би ове Он оставио „у там и сенци смрти“, не би био Бог истине, живота и љубави. (Догматика Ј. Поповића).

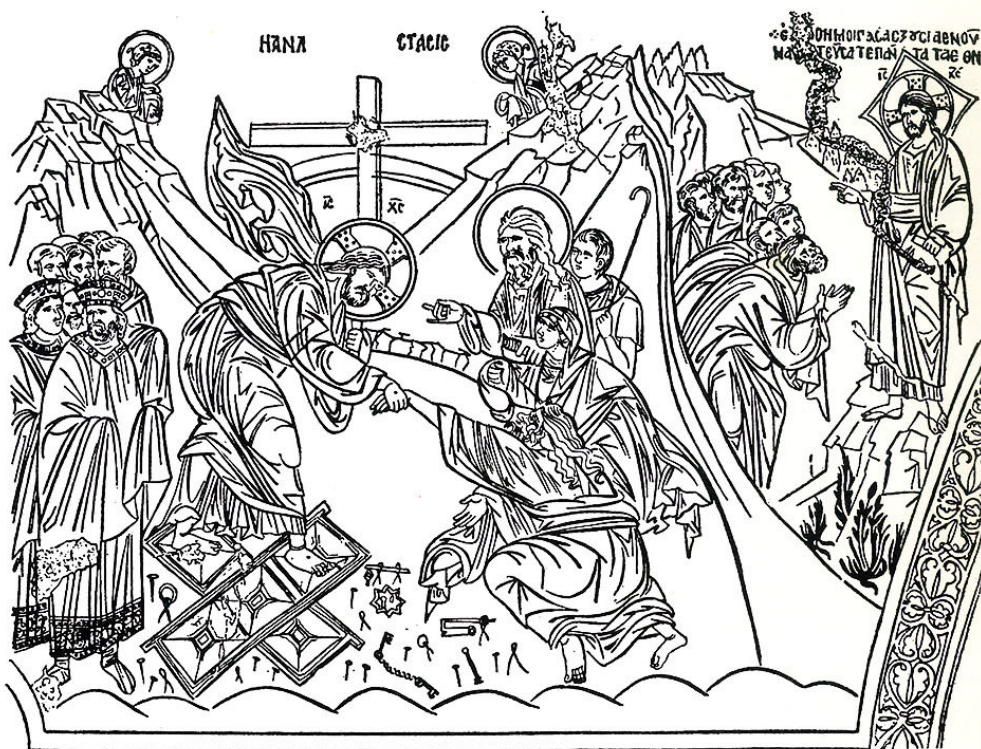
„Господ је сишао и у ад, да би био свуда и свуда спасао све“, говори преподобни Исидор Пелусиот. Свети Григорије Палама нас учи да је Спаситељева жртва била неопходна не само ради Његових савременика, него и ради свих људи који су постојали до Њега, а чије су се душе налазиле у аду.

Православна Црква исповеда да је пре Христовог силаска у ад, тамо био, исто као и на земљи, Његов претеча (претходник) Јован Крститељ и „благовестио Бога, који се појавио у телу, који је узео на себе грехе света и нама дао велику милост“ (тропар Претечи).

Учење о силаску

Христа Спаситеља у ад

Христос Спаситељ, као богочовек, вратио је љубљеног Оца небеског онима који су у Њега поверовали; раскинувши својим васкрсењем окове духовне смрти, препородио их је за нови живот у Цркви коју је основао, проповедајући еванђеље спасења.

Христов силасак у ад, цртеж према фрески из 14. века, Кареја, Света Гора

Оставивши своје пречисто тело у гробу, Христос је душом ипостасно сједињеном са Његовим божанством, сишао у ад и душама умрлих проповедао исто еванђеље љубави, да би их вратио Оцу небеском. Свети Атанасије Велики каже: „Тело Христово је дошло до гроба, а душа је сишла у ад“. „У гробу телом, а у аду душом, као Бог...“ исповеда Црква.

Апостол Петар говори о Христу да је био „умрћен тјелом, а оживјевши Духом, којим и сиђе и проповједа духовима у тамници“ — то јест у аду — (1. Птр. 3: 18—19). И допуњава Апостол да Христос није сишао само душама праведника него и грешника, односно свима душама, јер је Он Спаситељ свих. Чак и онима „који некада бијаху непослушни кад их очекиваше Божије дуготрпљење у дане Нојеве, када се грађаше ковчег, у коме се мало, то јест, осам душа спасоше водом“ (1. Птр. 3: 20). Према томе, Господ је сишао у ад „да спасе чак и негда непослушне“, који су погинули за време потопа, то јест, да спасе први род људски.

Зашто баш њих посебно помиње Апостол? Свакако стога што је у представи Јевреја, који су били први хришћани, то човечанство — које је било уништено потопом — било најгрешније, грешније од свих будућих грешника. Затим, да би показао безгранично милосрђе Онога, који је ужасом потопом, неописивим страхом смрти свега што живи — поставио основ за исправљање грешника, који су у то време били непокајани. Бог их је на тај начин припремио за сусрет са Спаситељем који их није заборавио, него их је љубио, и стога је и сишао к њима у ад.

Апостол је тиме хтео да каже да је Господ дошао да спасе и оне најгрешније, који су некада били непослушни, али нису сасвим изгубили наду.

Проповед еванђеља у аду

Ако је Христос проповедао душама умрлих, то значи да су душе биле способне да Га слушају, да приме оно што је речено, да реагују на проповед, да је приме или одбаце.

Продужавајући да живи после тела, душа располаже целим својим бићем — пуноћом личности и самознања. Она осећа, сазнаје, разумева, расуђује, што потврђује Господ у Причи о богаташу и Лазару (Лк. 16: 19—31). Богаташ у загробном свету види Авраама и Лазара, осећа мучења, моли за помоћ, види како живе његова браћа на земљи, брине за њихову судбину, очигледно их воли. Патријарх Авраам живи у блаженству, објашњава богаташу да је у Старом завету немогуће променити судбину душе после смрти, оправдава постојање блаженства и мука, указује на средства спасења.

Ограниченост душе

Не смемо да заборавимо да душа изван тела није потпун човек, те стога све оно што могу људи, не могу њихове душе. Без обзира на то што душе после смрти имају пуноћу лич-

ности и обављају све психичке функције, њихове могућности су ограничене. Тако на пример, човек док живи на земљи, може да се покаје и, више или мање, може да измени свој живот, да се од греха окрене Богу. Душа сама не може, чак када би то и желела, да се коренито измени и да отпочне нови живот, који би се савршено разликовао од њеног живота на земљи, да задобије оно што није имала када је била потпуни човек. У таквом смислу треба разумети речи да после смрти нема покајања. Душа тамо живи и развија се у оном правцу којим је почела да се усмерава на земљи и ради њене измене *потребна је помоћ споља*.

Враћени рај

Христос Спаситељ је на земљи три године проповедао еванђеље спасења, а у загробном свету непuna три дана. Свакако је то било довољно пошто је душа, ослобођена тела и његовог посредовања способна да осећа, сазнаје и реагује знатно брже него за живота у телу (Догматика архимандр. Ј. Поповића).

Своје еванђеље је Господ проповедао у царству смрти са истим циљем као и на земљи: *да га слушаоци усвоје и да се спасу*. Славом свога божанства, силом љубави према грешнику која га је одвела чак до дна ада, Спаситељ је све оне који су примили еванђеље, *озарио, препородио, изменио* набоље, *васкрснуо* за нови живот у прослављеној Цркви, у заједничарству са љубљеним Оцем небесним. Љубав према Њему је одагнала страх и отворила пут који води Богу. Пали су окови духовне смрти и они које је Христос спасао чули су Његове речи: „Уђите поново у рај!“

На дан васкрсења, за све који су у Њега поверовали, била је Христом — Победитељем смрти — *премошћена* провалија између ада и раја, о којој се говори у причи о „богаташу и Лазару“, а која је била несавладива у Старом завету. Отпочео је *нови живот* душа у торжествујућој Цркви, која је победила грех и смрт и сишла у ад.

Али тај рајски живот душа, у очекивању васкрсења тела, још није онај коначни рај вечне и потпуне радости и блаженства, који ће праведници наследити после последњег Суда Божијег.

Са оснивањем Цркве, завршен је први период загробног живота и отпочео је други период.

Други период

Нови завет — живот Цркве

И после Христовог васкрсења људи продужавају да живе и умиру и њихове душе одлазе у загробни свет, у рајски боравак или у адско битисање.

Сада ћемо говорити само о учешћу у загробном животу душе Цркве Христове, коју је Он основао *ради спасења људи*. Судбина људског рода који не припада Цркви, покривена је за нас тајном. Претпостављамо да ни старозаветно човечанство није могло да предвиди да ће њихове душе бити спасене Спаситељевим оваплоћењем и силаском у ад, тако и ми не можемо да погађамо или предвиђамо начине и могућности којима располаже Творац ради спасења своје творевине — чак и непокорне, али која није сасвим изгубила наду — ради спасења људи, који Га не познају, који су заблудели, припадају лажним религијама, сектама, јересима и слично.

Тако, умире хришћанин. Његова душа која се, у извесном степену, „очистила приликом изласка из тела, само због страха смртног“, како говори Свети Марко Ефески, напушта безживотно тело. Она је жива, бесмртна; она продужава да живи пуноћом живота, који је отпочела на земљи: са свим својим мислима и осећањима, са својим врлинама и пороцима, са својим племенитостима и недостацима. Загробни живот душе је природни продужетак и последица њеног живота на земљи. Када би смрт мењала стање душе, то би било насиље на неприкосновеност људске слободе и уништило би оно што ми називамо *човекова личност* (Догматика архим. Ј. Поповића).

Ако је хришћанин, који је умро, био побожан — молио се Богу, на Њега полагао наду, покораво се Његовој вољи, кајао се, настојао да живи по Божијим заповестима — његова душа после смрти са радошћу осећа Божију присутност, одмах се, у мањој или већој мери, прикључује божанском животу, који јој је откривен у торжествујућој Цркви.

Ако је покојник у земаљском животу изгубио небеског Оца, није Га тражио, није Му се молио, служећи греху присвајао свете ствари, његова душа после смрти *неће наћи Бога*, биће неспособна да осети Његову љубав. Незадовољена душа, лишена божанског живота ради кога је човек створен да буде сличан Богу, почиње да тугује, да се мучи — слично оном стању у коме су се налазиле

све душе старозаветног људског рода, до силаска Христовог у ад.

Очекивање васкрсења тела ће повећавати радост побожних и тугу безбожних.

Да ли је учење о појединачном суду православно?

Претпоставка о такозваном „појединачном суду“ — односно, да душа по изласку из тела одмах излази на суд Божији (делимични, привремени до страшног Суда) на коме јој Божански Судија дарива или блаженство или је осуђује на мучење — није учење Цркве и није обавезно за православље.

Ову претпоставку су, очигледно, у шеснаестом веку кијевски богослови позајмили из римокатоличког богословља. У катихизису митрополита Филарета „појединачни суд“ се уопште не помиње.

Претпоставка о том суду се обично заснива на речима апостола Павла: „Људима је одређено једном умријети, а потом суд“ (Јевр. 9: 27). Али, апостол није казао и *одмах* суд. Зато је могуће да се наведене речи двојачко схвате: Ту Апостол или говори о последњем, једином суду или човековом осуђивању самог себе у смислу оног што је Христос казао да „који њега вјерује не суди му се, а који не вјерује већ је осуђен“ (Јн 3: 18).

Учење о митарствима није учење Цркве

Богобојажљива расуђивања о такозваним „митарствима“ нису црквена догма нити њено званично учење. Очигледно, да ће душу, која се раставља од тела, мучити онај исти нечисти дух, који је њу кршао и у животу. У том страшном за њу часу, у Анђелу Христовом ће она тражити заштитника и помоћника — и то је све што можемо, у вези са тим, да кажемо.

О „митарствима“, као некој врсти „царинске баријере“, коју морају да пређу душе умрлих у свом уздизању према престолу Божијем, на којој их задржавају зли духови, окривљујући их за различите грехове, говори Свети Кирил Александријски као о виђењу блажене Теодоре о коме је она причала Григорију, ученику Светог Василија Новог.

Апостол Павле сведочи да је „био однесен у рај и чуо неисказане речи које човеку није слободно говорити“ (2. Кор. 12: 4). А виђење блажене Теодоре, које се односи на загробни живот, препричано људским речима не

може да пренесе оно што је Теодора стварно преживела и осећала.

Молитве Цркве за умрле

Душа умрлог не може се у другом свету мењати нити добити оно што није имала у земаљском животу. Њој је неопходна помоћ са стране, коју добија преко Спаситеља људског рода, који је некада сишао у ад, а који сада живи у Цркви. Он је Глава Цркве, а она је Његово Тело. У Телу Цркве је васпостављено, поврећено грехом, јединство људске природе у јединству са Богом преко оваплоћења Сина Божијег. За то се овако молимо наш Спаситељ:

„Да сви једно буду (чеда моје Цркве који верују у Мене), као ти, оче, што си у мени и ја у теби; да и они у нама једно буду“ (Јн 17: 21).

У том црквеном јединству, сличном јединству лица Свете Тројице, јесте тајна богаћења и обнове душе оног који умире, преко Христа Спаситеља, духовним богатством Цркве и њених светитеља. Неки наивно сматрају да молитве за умрле имају циљ да умилостиве Бога, да га расположе за опраштање њихових грехова, као да су Господу потребне наше молбе да би љубио своје створење! Његов Божански Син је казао: „Зна Отац ваш шта вам треба пре молитве ваше“ (Мт. 6: 8).

Не смемо да заборавимо да је Бог непроменљив и да је Он — по самој својој природи — љубав, безгранична, бескрајна, свеобухватна. Он нас љуби — и добре и зле — више него што смо ми сами способни да себе љубимо.

Препородилачка сила молитве

Наше молитве за умрле не чине да Бог буде више милостив него што јесте, али мењају наклона душе оних за које се молимо. Чак и приватна молитва, у зависности од вере и духовне силе онога који се моли и од његове љубави према умрломе, бива препородилачка његовом силом, којом се приближује Богу. Душе умрлих се чисте после смрти силом молитва за њих, говори Свети Марко Ефески.

Али, исто тако, нема сумње да молитва Цркве (црквена — када се моли целокупна Црква и небеска и земаљска) несравњиво стварније и моћније обогаћује душу умрлог оним што она нема и што не може да добије. На пример: надом на Спаситеља, љубављу према Њему, вером у Његово милосрђе, сазнањем греховности, покајањем итд. Таква осећа-

ња добијена у молитвама Цркве, приближавају Богу оног који је умро и олакшавају његову загробну судбину.

Душа умрлог може и дужна је да се заједно са нама моли

У промени наклона, по молитвама Цркве, дужна је да учествује и сама душа, бар у најмањој мери. Све душе се подједнако не одазивају на молитве Цркве. Оне које су праведније брже и добровољније почињу да се моле заједно са онима који се за њих моле. Оне грешније, са напором се подређују препородилачкој сили молитве. Ако душа остане сасвим безосећајна и неће и не може да се моли заједно са Црквом, тада су и наше молитве за њих бесмислене. И због тога су лишени црквене молитве окорели и јавни безбожници, непокајани богохулници, дрски развратници, и други који су њима слични.

Понављамо да када се ми молимо за покојника и његова душа може и дужна је да се моли заједно са нама. У томе је цео смисао молитве за умрлога. Неопходна је да сама душа зажели да буде боља, да тражи небеског Оца. Молитва наше љубави треба да постане његова молитва, да га покрене на молитвени вапај Творцу.

Када се молимо за умрле говоримо: „Упокој, Господе, душу служиоца свога“, зато што желимо да овај молитвени вапај постане и његова молитва. Ми верујемо да се и душа, уз нашу помоћ, може да моли у Цркви. Стога говоримо и друге речи молитве: „Упокој, Господе, душу уснулог служиоца свога, за кога се ми Теби молимо“.

Како су само неопходне и спасоносне молитве за умрле! Православни хришћани су дужни да се за њих моле с надом и вером, не предајући се тузи и бесмисленом јадиковању!

Умрли праведници се моле за нас

Душе светитеља и праведника у прослављеној Цркви, па чак и умрли сродници који су нас волели, моле се за нас (прича о богаташу и Лазару) исто онако како се ми њима или за њих молимо. Молитвено општење између живих и умрлих никада не престаје. Молитва праведника коју они са љубављу произносе светитељима и угодницима Божијим, обогаћује нас у Христу и само у Њему, духовним богатством праведника, чини да и ми будемо заједничари у њиховој светости, уздижемо нас изнад онога нивоа духовно-моралног живота до кога се

ми не можемо уздићи својим сопственим снагама. А још већом силом чистоте и светости нас обогаћује молитва пречисте и преблагословене Божије Матере — наше заступнице и помоћнице — која нас избавља велике беде и жалости.

Максималну силу благодати добијамо у тајни причешћа Крвљу и Телом Христовим: „Јер који једе моју плот и пије моју крв пребива у мени и ја у њему“, обећао је Спаситељ. И у томе најслабем јединству са Њим, Христос чисти, умива, украшава, оплеменењује, уразумљује и просвећује душу онога који Христа љуби, и чини га да постане заједничар Његове божанске природе.

Крај загробног живота душа

Подржавајући молитвено једни друге у јединству са Христом, људи који живе на земљи и душе умрлих дочекаће дан свеопштег васкрсења. Душе ће се вратити у своја васкрсла и преобразена тела „обучена у лепоту нетрулежи“.

Мртви ће васкрснути да би „прославили умртвљење смрти... и почетак другог, вечног живота“ (Канон пасхални).

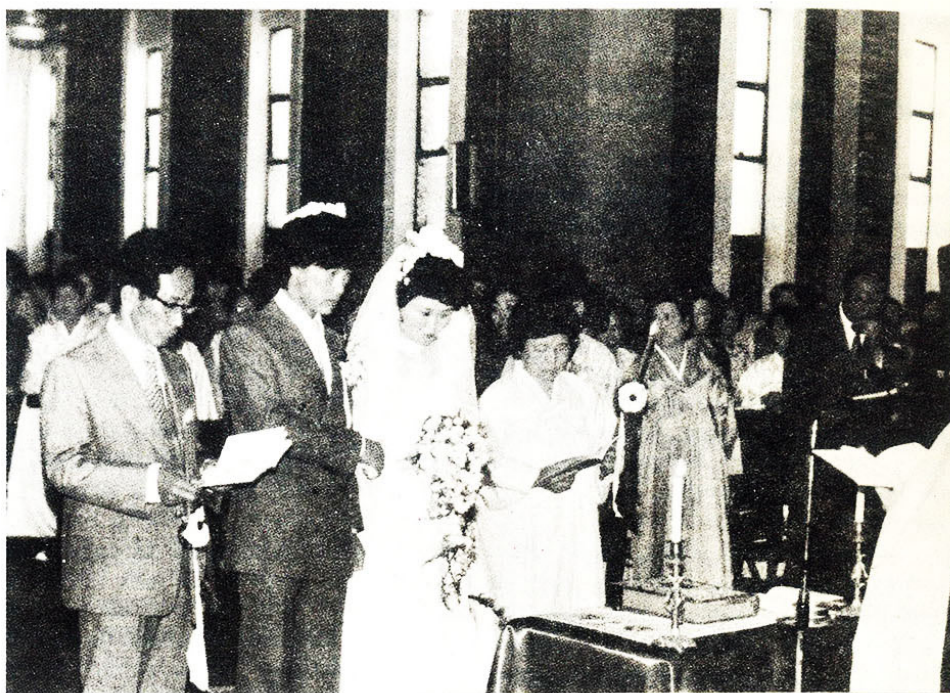
Живи ће се још на земљи променити од ужаса распада васељене „јер ће се небеске силе покренути и биће знакова на сунцу и месецу и звездама и на земљи невоља и страховање народима од морске хуке и валова“ (Јлк. 21: 25—26). Слично првом човечанству које је уништио потоп, а ужас потопу му и помогао да потпуно не изгуби наду, и последњи људи који буду живели на земљи ће се изменити по узору на оне који буду васкрсли и са њима ће се сјединити.

Човек који васкрсне не у тешком грешном телу, него у лаком бесмртном, коначно ће задобити пуноћу свих својстава и могућности потпуног човека. И због тога ће Господ судити васкрслим људима, а не нашим ограниченим душама, да би им дао потпуну могућност да се добровољно и слободно врате небеском Оцу. Они који одговоре на Христову љубав, који се умију покајањем, чуће Његов глас: „Ходите благословени Оца мојега; наследите царство које вам је припремљено од постања света“ (Мт. 25: 34). Може ли неко да се у том часу одрекне Спаситељеве љубави и Његовог вечног царства? Свакако могу непокајани грешници спављене савести и без наде. Њима су слични они за које је Христос рекао да „омрзнуше и мене и оца мојега“

(Јн 15: 24). Са шкрпуготом зуба, као изразом немоћне пакости и мржње, удалиће се они од Љубави Божије, која ће их спалити као вечни огањ, припремљен баволу и анђелима (весицима) његовим (Мт. 25: 41) чија ће судбина и њих стићи.

Све остало је тајна вечности, не-наслутива и недокучива за све оне који живе у времену.

Венчање у православном храму Светог Николе у Сеулу, у Јужној Кореји.

Диско-клуб и Васкрсење

То се већ знало: суботом увече Јасна и Горан су, са осталима из свог друштва, одлазили у диско-клуб. Када су могли, одлазили су и преко недеље, али суботом су увек били тамо. Те априлске суботе у диско клубу се цело вече нешто шушало, мувало и договарало, али ни Јасна ни Горан нису тачно знали о чему је реч. Сценарио, на изглед, исти као и сваке друге суботе: гуљва — али она која прија, дим — који чак више ни не пече, као у почетку, нови „априлски“ лајт-шоу и наравно — смели и импровизовани ритмови уз звуке са најбоље линије у граду, јер „Ревокс“ ипак нема сваки клуб. До десет сати увече Јасна и Горан су успели само толико да начују да се после поноћи спрема неко изненађење.

Препустили су се музици и игри очекујући најављено изненађење. Јасна и Горан тек од пре осам месеци долазе заједно у овај клуб — тачније, од оне вечери када су и почели заједно да излазе.

Марко, Љуки, Ђора, Золе, Маја. Пикси и остали су знали какво се изненађење спрема, али су упорно ћутали, јер „клинце“ је требало изненадити. Сваки диско-клуб је имао неку своју хијерархију. „Клинци“, „новаци“, „дуцлици“, једном речју сви они чији „стаж“ није прешао годину дана, месецима су се „пробијали“ до свога места под рефлекторима.

Сва четири годишња доба су имала своја изненађења. Поноћ је прошла и друштво је било спремно. Изашавши из диска кренуше према центру. Јасна и Горан нису били једини „полетарци“ те априлске ноћи. Изненађење је чакало и Макс, Ану, Бире и Лолу.

Друштво застало испред робне куће. Још од пре недељу дана Пикси је размишљао како ли само „клинце“ припремити за изненађење?

— Масо, загламнио је Пикси. Остали се претворише у уху.

— Прво три пута: ооо-ле за наше клинцезе који ће ноћас доживети своје прво пролећно изненађење и тако постати елита најоригиналнијег клуба у граду. Оваква изненађења приређују само Пикси енд ко. — Оле, оле, ооле, загрмеше сви.

— А сада, драге моје и драги моји, настави Пикси, упните добро своје усмерене ножице о овај горди асфалт, па чујте и почујте: Ми вас водимо у цркву на васкрсење! Данас је Ускрс. Ако нисте знали шта је то, објаснићу вам после. Ма знате већ и сами: шарена јаја и остало. Недозвољивши новајлијама ни да гукну како им се допада изненађење, чудна поворка крену даље.

Приближавајући се цркви сретали су и друге, мање и веће групе које су ишле у истом правцу. Ограда око цркве је већ била начичкана онима који су хтели да ухвате најбољи поглед. Пикси енд ко. се некако прогураше кроз онај силан свет па убоше у цркву. У храму су светлукале само кандила и свеће. Јасна муну Горана: — Види која маса! Мора да ће бити супер. Горан јој ништа не

одговори. Ђутао је и гледао око себе.

Највише их је изненадило то што су у цркви углавном били млади. Старији свет, као и они који редовно долазе у цркву, као да су били потиснути у други план. Наравно, старији су их попречно гледали. А и како би другачије? Па сва та млада и радознала лица су толико одударала од свих оних који су знали куда су и зашто кренули ове ноћи. А они, ти млади? Скоро сви одреда у цинс-панталонама и некаквим блузицама. Видела се чак и по која запаљена цигарета у цркви. Они „рани“ су већ заузели малобројна места за седење, а било је и таквих који су чекање скраћивали испијајући „Кока-колу“ или јогурт из тетра-пака.

Стари добри црквењак се још од пре поноћи бори са њима, преклињући их да бар у цркви не пуше и не бацају опашке. — И ви сте ми нека напредна омладина. Јуначите се у цркви. Овде сте дошли да пушите? Јадна ли вам та школа која вас томе учи; ма то и јесте што вас нико и не учи како се треба понашати. За вас као да нема разлике између цркве и стадиона, јел'? Али, коме ја говорим?

Сат на торњу је откуцао два пута. У цркву је ушло осам свештеника и све се одједном утишало. — Сада ће да почне, полугласно рече Пикси, обавештавајући тако своје друштво.

После неколико минута свештеници изиђоше из олтара, сада обучени у златоткане одежде. Испод њих су ишли дечаци обучени у стихаре, који су носили свећњаке. И пре него што

ће кренути лигија око цркве, из групе свештеника изиђе онај нај-млађи и рече:

— Браћо и сестре! Желео бих да се још пре опхода око цркве обратим нашој омладини. Нека сте сви добро дошли под окриље ускршње ноћи — ви који сте се током протеклих седам недеља припремали за овај догађај, као и ви који сте сасвим случајно овде. Немојте да мислите да нас заноси оволики број омладине. Не треба да се плашите, нећемо вас без ваше воље уврстити у вернике. Хтео бих зато нешто да вас замолим: Останите доследни својој младалачкој искрености, критичности и снапљивости па покажите да својим понашањем ипак знате да поштујете и оно у шта други верују. Добацавање и којекакве примедбе, овде у цркви заиста ничему не користе. Вама нико не замера што сте до пре сат или два били у кафанама, диско-клубовима или на улици. Сада сте у цркви. Мирно се препустите овој свечаној атмосфери. Знам да овде има и таквих који једва чекају да виде како ће „црква да манипулише омладином и да заводи омладину.“ Којешта! Наивно је и помислити да неко може манипулисати омладином. Хвала вам на разумевању. Ми ћемо, за који минут, кренути у опход око цркве у сусрет васкрслом Христу. За верујуће људе ова ноћ је извор животне радости и снага којом се плови на немирној пучини наших дана. Обреди наше Цркве нису тек нека форма — већ догађај. Гледајте, слушајте и покушајте да осетите ону искру која је у свима нама и која нас је и сабрала ноћас заједно.

Лигија је кренула. Јасна и Горан су се некако погурали, па кренуше одмах иза свештенства. Запевао је хор, а песму прихватише и свештеници. Поред Јасне је скоро неприметно ишла једна бакица која се повремено руком ослањала о Јасну.

— Само тренутак, дете моје. Јао, па ти ни свећу немаш. Ево, са' ће теби баба Дара дати свећу. И то из Јерусалима. Е, какво ли је тек оно васкрсење било — 64. у Јерусалему? Тако, сада и ти имаш упаљену свећу. Јеси ли крштена чедо моје?

— Јесам, промуца Јасна. — Али знате, моји баш не иду у цркву, а и ја сам случајно дошла. Онако, с друштвом.

— Ништа не мари дете моје. Па и теби је данас Ускрс. Е видиш, крштена си и зато треба да знаш да је овај опход уствари потврда нашег крштења. У првим вековима људи су се обично крштавали токм ускршње ноћи. То је наш највећи празник.

Празник када славимо васкрсење. Дан, када је Исус Христос, Син Божији устао из мртвих и победио смрт. Али не само да је он устао из мртвих, већ је и нама обећао да ћемо и ми једнога дана васкрснути, то јест Он ће нас подићи из мртвих. Чујеш? Ово што сад хор и свештеници певају, то значи: „Васкрсење Твоје Христe Спасе, анђели певају на небесима, удостој и нас на земљи да Те чистим срцем славимо“.

Јасна је прешла на другу страну и ухватила бакицу испод руке. После трећег обиласка око цркве, сви шестог пута песму је прихватио и на-Свештеници и хор су наизменично певали: Христос васкресе, а после се зауставише испред улазних врата. род.

— Чедо моје, сада када се отворе западна врата и када поново сви у-ћемо у цркву, она ће тада сва бити осветљена. А видиш, и зора је близу. О Боже, како ли ће тек бити... Не доврши баба Дара оно што је хтела, јер ју је неко гурнуо. Није се ни осврнула да види ко је. Још чвршће се прибила уз Јасну и кренула за свештеницима, певајући: „И сүшчим во гробјех живот даровав“.

Ушавши у храм баба Дара поведе и Јасну за собом. Горан се, у међувремену, изгубио у оној гужви.

— Знаш, душо моја, кад мало боље размислим требало би да сви ми данас славимо свој рођендан — јер то и јесте прави рођендан када знаш да живот више нема препреке пред собом и да је смрт само сан из кога ће нас пробудити наш мили Господ.

(Наставак на следећој страни)

Христово завештање

Да ли сте икада размишљали о томе да нам је Христос, умирући на крсту, оставио неко завештање? Рећи ћете: — Можда је нешто и оставио, али мени лично ништа није оставио. Ако пажљивије прочитате еванђелски опис Христове смрти, онда ћете видети шта је све Христос оставио.

Као прво, Христос је своју мајку поверио апостолу Јовану. Свој дух — небеском Оцу. А својим ученицима, и свима онима који у своје срце примише вест о спасењу, Христос је рекао: „Мир вам остављам, мир свој дајем вам, не дајем вам га као што свет даје“ (Јн 14: 27).

Када неко од нас остави иза себе неко завештање, тестамент, онда је лако могуће и оспорити то завештање, или једноставно — не поступити онако како у завештању пише. Али, може ли било ко од нас да измени Христово завештање? Заиста нико! Да нам је Христос оставио гомилу сребра и злата, то би се још у првом веку разграбило, па нама не би баш ништа остало. Христос нам је оставио оно што свет не може да нам да, јер Он је свакоме који у Њега верује оставио МИР и РАДОСТ, а то нам, заиста, никаква сила на свету не може ни дати а ни одузети!

Мали православни Корејци целивају плаштаницу на Велики петак у својој цркви у Сеулу

(Наставак са претходне стране)

Е, а сада ће јутрење. Слушај те дивне песме!

Јасна изненада осети нечију руку на себи. Горан. Успео је да се прогута и пронађе Јасну.

— Шта кажеш на изненађење?

— Супер. Ја сам баш срећна. Не разумем много, али ми се свиђа. И да знаш сутра ћу рећи Ђори да му баш и није неки фазон што је пушио у цркви. Па како може? Крепац! Видиш ли ти овај народ који верује у нешто и који је овде дошао да се моли и радује? А у шта ми верујемо? Зар не осећаш да смо као руља упали овамо. И сама себи сам налик на слонче које је ушло у стакларску радњу. Ово ипак није диско. Добро нам је и рекао онај свештеник на почетку. Стварно нас има разних. Срамота!

Јутрење се одвијало према усталиеном поретку. За дивно чудо, сва она омладина, која је још око поноћи дошла у цркву упорно је стајала. Свако се препустио неким својим мислима, али као да су очекивали да им неко каже још коју реч. Било је већ скоро пет сати и јутрење се полако ближило крају. Пред крај, опет се појавио онај млади свештеник. Стао је на амвон, раширио руке и уз радосни осмех узвикнуо:

— Христос васкрсе!

— Ваистину васкрсе! — заори се цела црква.

— Радујмо се, браћо и сестре! Радујмо се незалазном дану и победи живота над смрћу. Ви старији ми, надам се, нећете замерити што ћу своје речи поново упутити нашој омладини.

Хвала вам, младићи и девојке. Знам да није било лако одстојати ово дуго јутрење, али признаћете и сами да умор баш и није тако несавладив. Многи од вас већ годинама долазе само на Ускрс у овај свети храм. Нешто вас је привукло, а ни сами не знате шта. И свакако се питате: Чему све ово? Чему све ове одежде, свеће, тамјан, иконе, песма, радост? Упамтите: Та радост нас је и довела овамо. Радост новог живота. Ми верујемо и проповедамо оно што се с поколења на поколење преноси као највећи истина ове планете и целог космоса: истина да је Исус Христос васкрсао из мртвих! Васкрснуо — устао из мртвих? Можда ће неко рећи: невероватно, чудно, смешно. Али, нисте једини. Не само зато што живите, како се то данас често говори, у 20. веку и што, мо-

жда, нисте имали прилику да чујете ни две лепе речи о вери и Цркви. Човек, данашњи човек, је углавном неприпремљен да на свет и живот гледа и другим очима. У ствари, неприпремљен за прави, унутарњи вид. Сви ми данас носимо разнобојне наочари, али уместо да поправимо вид, хоризонт нам се све више замагљује.

Ми желимо само да вам пренесемо радост, радост којом се сва васиона радује. О, па нисте ви ни први ни последњи који сумњате. Било је тога и у Христово време. Још колико! Када су Христа ухватили и осудили на крсну смрт, скоро сви његови пријатељи се разбежаше! Сакрили су се они који су ишли са Христом, слушали Његове речи и гледали чуда која је Он чинио, а да нећемо ми. И шта мислите? Ко би те страшливце могао да наговори и да натера да одједном крену по свету и почну проповед о васкрслем Христу? Ни ко! Нико, осим њихових сопствених очију које видеше васкрслог Господа. Нико, осим њихових властитих ушију које чуше речи васкрслог Спаситеља. Нико, осим њихових срца у којима се разгорео пламен не вере, него знања да је Христос испунио све оно што је и обећао. Знања и сазнања да је Господ васкрсао! Пламен њиховог знања је искра наше вере, искра којом ми живимо и којом јесмо. Наша вера не почива на бајкама и претпоставкама, него на чињеницама! Христос је васкрсао! То је доказ и разлог наше вере. Ми верујемо онима који видеше, чуше и опишаше васкрслог Христа. Христос васкрсе и срећан вам празник!

— Ваистину васкрсе! — поново загрмеше сви присутни.

— 'Оди душо, да те баба Дара пољуби. Христос васкрсе!

Јасна срамежљиво пружи образ и одговори:

— Ваистину васкрсе!

Почело је целивање крста, иконе и еванђеља, а затим и међусобно честитање.

Изишавши из цркве, Јасна се опростила са баба-Даром.

— Хеј, Горане, ту сам.

— Христос васкрсе Јацо!

— Ваистину васкрсе, Горане!

— Шта кажеш на све ово?

— Горане, како још можеш и да питаш? Зар и сам не осећаш да смо доживели право правцато изненађење. Немој, молим те, одмах ни хтећи, ни желети све да разумеш. Не разумеш ни оне енглеске песме у диску, па ти опет не смета да им се препустиш. А сада свако својој кући и спавањац. И не заборави: Христос васкрсе! Хтели ми то или не, признали ми то или не. Питање је, бар ми се тако чини, да ли ћемо дозволити да и у нама васкрсне? Он је васкрсао! Баш ми лепо рече она бакица: — Душа моја, Христос никада никог није натерао да поверује у Њега. Он је мало говорио, а још мање је објашњавао. Када је говорио, чинио је то у причама, да га сви схвате. Али је Он зато учинио оно што нико ни пре, а ни после Њега није смео ни да помисли: победио је смрт и тиме нам показао пут који води у вечност. На нама је да и сами кренемо у том правцу. А видиш, ми то упорно одбијамо. Многи од нас. Такви су ми налик на оног човека који је купио возну карту, а да се уопште није распитао куда тај воз уопште иде. Али, ја се не бојим, ја знам свој правац. Христос васкрсе!

Милош М. Весив

ПОНЕДЕЉАК

Вечерас моји родитељи немају времена за мене. Долази председник кућног савета, у вези са неким важним договором. Једна добра деветогодишња девојчица треба да има разумевања за такве ствари, па да не смета. Дакле, бити миран и послушан, а уз то и у кревету!

УТОРАК

Суседи су позвали на вечеру и мајка ми рече: „Вечерас идемо преко,

Из једног гечијег дневника

код Павловићевих, на вечеру, а ти ћеш лепо у кревет. Знаш душо, они су тако дивни људи, а са дивним људима треба одржавати пријатељске односе." Дакле, када будем у кревету, мислићу на дивне људе и на пријатељске односе.

СРЕДА

Тата вечерас има састанак у месној заједници. Тамо се окупљају и разговарају о неким важним стварима. Тако је тата рекао: „Баш лепо, мама ће то таман искористити да, вечерас, испегла све заостало рубље”.

ЧЕТВРТАК

Вечерас је врло интересантно предавање у Црвеном крсту и мама то нипошто не сме пропустити. Тако је рекла. Један познати лекар ће говорити о медицинској заштити деце на Формози.

ПЕТАК

Вечерас би моји родитељи требало да имају времена и за мене. Тако су јуче рекли. Али, на ТВ-програму је добар филм, али од оних филмова који баш нису препоручљиви за деветогодишњу девојчицу. Мама ми рече да ћу за једно пет-шест година и ја смети да гледам такве филмове. Дакле, када вечерас будем у кревету покушаћу да мислим о томе шта ће бити за пет-шест година.

СУБОТА

Вечерас је на Радничком универзитету дискусија посвећена васпитању деце. Прво ће један познати педагог говорити на тему „Разговор са децом”, а после следи дискусија. И тата и мама мисле да је то и за њих корисно, па ће и они ићи. Мама је већ смислила шта ће све рећи. Чула сам да такве дискусије дуго трају. Дакле, вечерас ћу у кревету мислити о томе како би родитељи чешће требало да разговарају са својом децом.

НЕДЕЉА

Моји су се синоћ доцкан вратили са оне дискусије, а донели су и читаву гомилу „материјала” за читање. Све на тему: „Разговор са децом”. Предвидели су да све то вечерас на миру прочитају. Наравно, ја не смем да их ометам у томе.

М.

Настављајући развојну линију

ПРАВОСЛАВНИХ ХРАМОВА

Која су то битна обележја православне цркве као грађевине, којих би се савремени архитекта морао придржавати а да у осталоме може слободно делати према савременим грађевинским могућностима и уметничким схватањима?

Кад је реч о хришћанском храму, треба имати у виду његову битну разлику како према старозаветном, тако и према храмовима идолопоклоника, незнабожаца. И јеврејски Јерусалимски храм и храмови незнабожаца били су светишта у која нико од верника није могао улазити. Храмови идолопоклоника, били су станишта богова, грађевине без прозора, у којима су у мраку стајали кипови идола и куда су повремено улазили само свештеници, на молитву, кађење и вршење других облика култа.

Слично је било и са храмом код Јевреја. Подељен је био на два дела. У први, већи део, улазио је коцком одређени свештеник, јутром и вече-

ром, да принесе на златном кадионом олтару тамјан, приправи и запали жишке на седмобраком свећнику (менори), који су целе ноћи горели; суботом пак да замени хлебова предложена. У мањи део, „светињу над светињама”, где је на крилима златних херувима, постављених на поклопцу „ковчега завета”, било седиште Божје, нису могли улазити ни свештеници, него једино првосвештеник, и то само једанпут годишње, на велики Дан очишћења, да крвљу жртве за грехе народне и своје покропи поклопац Ковчега завета.¹ У који било од тих делова храма, ни у ком случају није могао ући нико од народа, него су стојали напољу, у двористи Израћљаца, ту приносили жртве и молили се Богу.

У хришћанству пак, однос према храму потпуно се мења, па храм добија сасвим друго обележје и функцију. Он постаје место окупљања верних на заједничку молитву, на слушање поуке, проповеди и примање Св. причешћа, као и других светих тајана и молитвословља. Овој трострукој функцији заједничког новозаветног богослужења:

молитвеној, латреутичкој;

поучној, дидактичкој и

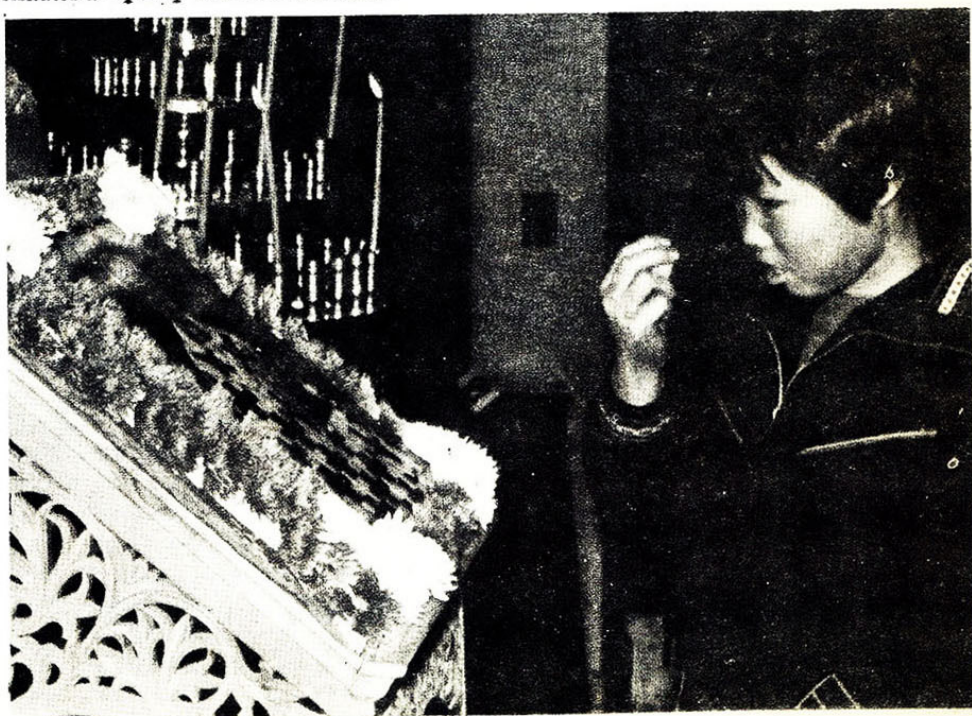
освећујућој, сакраменталној,

служио је хришћански храм кроз своју историју до данас.²

¹ 3 Мојс. 40, 1—32; 16, 14—17; 1 Цар. 6, 1—36.

² Упор. Др Лазар Мирковић, Православна литургија, Београд 1965, I, 9—11.

Мали Корејац — православљанин пред целивајућом иконом у сеулском православном храму Светога Николе

Црква
Св. Николе
у Сеулу;
поглед са
југоистока

Слике из живота Корејске православне цркве преузете су из часописа Друштва за православну мисију „Светлост народа“ који излази у Патрасу (Грчка)

У прво доба, због гоњења од Јевреја и Римљана, хришћани нису могли подизати храмове. Били су принуђени да се окупљају у приватним домовима појединих својих чланова, затим на скровитим местима ван града, к а т а к о м б а м а, од којих су најпознатије оне у Риму. Тек кад су гоњења престала, окупљају се у сопственим грађевинама, подизаним најпре по уозру на савремене јавне грађевине које су најбоље одговарале наведеним потребама хришћанског богослужења. Те световне грађевине биле су базилике, четворострана здања, уздужно подељена стубовима на три или пет делова, или бродова, са прозорима у горњем делу зидова брода. Грађевини је на дужем крају, супротно од улаза, додаван олтарски део, полукружног или полигоналног облика, за свештенике, док је остали, већи део био за народ. Олтар је од осталог дела храма делила ниска ограда, која доцније добија стубове, а изнад њих греду. Између стубова су завесе које се навлаче у појединим моментима богослужења; доцније су замењене иконама (иконостас). У средини иконостаса су царске, а са страна северне и јужне двери, тј. врата.

Кад је из Јерменије преузета вештина да се, уместо дрвене, равне таванице базилике, простор храма премости полукружним сводом, при чему су зидови морали бити масивнији, како би могли одржати бочне потиске свода, настаје временом романски стил. Из Јерменије долази

подстицај да једнобродна грађевина добије *попечни брод, трансепт*, а на њиховом пресеку да се уздигне купола која надвишава грађевину, стремћи увис, небу. Убрзо се јавља византијски стил, квадратне основе, са куполом на стубовима, који унутрашњости дају крстаст облик (уписани крст). На Западу се јавља готски стил, са преломљеним луковима и сводовима, па стил ренесансе и др. Поред храмова који су четворостране грађевине, било их је кружне основе (ротунде), основе тролиста итд.³

У Апостолским установама, старом хришћанском спису, наређује се: „Прво да храм буде *издужен, управљен према истоку*, с обеју страна да има просторије према истоку, да је *сличан лађи*. У средини нека буде епископов престо а са обе стране његове нека седи презвитерство...“ О разлозима за окретање хришћана на молитви према истоку говоре многи хришћански писци и Св. оци (...) Св. Василије Вел. казује да је окретање истоку примљено предањем из старине (91. кан., Милаш, Правила прав. цркве с тумачењима, Н. Сад 1896, Т. II, 434); (...) Св. Јован Дамаскин вели: (...) „Сам Господ рече: Као што муња излази од истока и сине до запада, тако ће бити и долазак Сина Човечјег (Мт. 24: 27); да Њега дочекамо клањамо се према истоку“ (Тачно изложење православне вере, изд. Бонифациус Коттер, Берлин — Њу Јорк, 1973, гл. 85, стр. 190).

³ Исто, 80—85.

Било кога стила, дакле, православни храм олтарем треба да је окренут истоку.

Лађа цркве, у односу на олтар, треба да је тако конструисана:

да се олтар види са сваке тачке, да је што мање мртвих углова и прека које спречавају поглед;

такође је потреба да зидне површине буду равне, без многих прелома, ради потребе живописања;

исто тако да црква буде *добро осветљена дневном светлошћу* и акустична, иако се данас тај захтев лако обезбеђује средствима озвучења.

Поједине веће цркве имају на западу и трећи део, *наперту* (припрату тј. претпростор храма).

Човек је биће створено са осећањем за лепо — „И створи Бог дрвље лепо за гледање“ (1. Мојс. 2: 9). Мисао да је лепота иманентна свету, јасно казује грчка реч за целокупност света, васиону: „*космос*“. Реч *космос* долази од глагола „*космео*“ = уређујем, украшавам, чиним лепим, па значи: *красота, лепота*.

Стога је Православна црква заинтересована да грађевина храма буде лепа. Она не сматра да се мора стереотипно понављати нешто већ естетски достигнуто и остварено. То јасно казује код нас постојање не једног, него више стилова хришћанског храма, који су се јављали један за другим у црквеном градитељству. Црква сматра, дакле, да треба ићи напред у проналажењу нових уметничких облика.

Али, при томе треба имати у виду, да Црква не прихвата „уметност ради уметности“, тј. *она не прихвата одвајање естетске потребе од осталих духовних потреба човековог бића*. Црква види правог човека у хармоничном развијању његових способности и снага као целовите и јединствене личности, која узраста у истини, добру, љубави и лепоти.

Стога, од естетског изгледа грађевине храма — споља и изнутра — Црква очекује да помогне души верника:

— да *потпуније учествује у црквеној (заједничкој) молитви*,

— да *лакше прима еванђелску поуку и ову уводи у живот*.

Онако исто као што схвата и мелодију црквене песме — не као нешто самостално, независно од садржаја песме — него да верни, слушајући лепу мелодију, заједно са њом усваја и мисао песме. У истом смислу делује и живопис у храму — уметнички представљени догађаји и личности — треба да подстакну верне да се угледају и поводе за тим добрими примерима. У старије време,

кад је већина верних била неписмена, живопис је — представљањем појединих сцена из Светог Писма и историје Цркве — *ћутке поучавао а уједно и уметнички уздизао верне*. Ево једног примера:

Господ Исус, као Спаситељ, средњашна је личност у живопису правослаvnих храмова. Стављањем Његовог лика на три најочљивија места у храму, истиче се сваком верном Његова трострука служба Месије — Помазаника Господњег. Над вратима, која из паперте (претпростора) воде у лаћу цркве, представљен је Он како држи Еванђеље у левој руци. То означава његову пророчку службу. Као што су, напме, пророци објављивали вољу Божју, тако је Он то извршио у потпуности. Кад ућемо у лаћу цркве, угледаћемо Га у ниши олтара, изнад иконостаса (који је у старини био низак), где као архијереј (првосвештеник) причешћује апостоле. То представља Његову првосвештеничку службу. Дошавши на средину храма и погледавши горе, у полулопти куполе видимо Га као цара, победника греха, победника ђавола и смрти, како нас с неба гледа. Одатле ће, на крају времена, доћи као цар да нам сви ма по нашим делима суди.

Исти значај има црквени живопис и данас, у време опште писмености, и имаће га свагда. Тиме је јасан и смисао црквене борбе против иконоборства и победе над њим.

У Цркви је, дакле, поред других уметности остало и сликарство, *да би све стране човековог бића учествовале у прослављању Бога*.

Свака црква, дакле, треба да нам собом указује на небо — на то да смо створени не да останемо на овој земљи заувек, нити да на њој нестане без трага. Него, као што се зрно сеје у земљу да никне у своје право биће и да донесе плод у другој средини (на ваздуху), тако се и ми налазимо на земљи да се припремамо за улазак у „нову земљу и ново небо где правда обитава“ (2. Петр. 3: 13). (...) Или, као што се каже у црквеној песми уз Часни пост:

„Стојећи у храму славе Твоје, мислимо да на небесима стојимо...“

Тај значај храма, у старини су градитељи не само умом схватили, него — живећи хришћански — изнутра разумевали, па су цркве које су изградили, и споља и изнутра опомињале на пролазност живота на земљи а непролазност онога на небу. *Продужавајући ту идеју*, храмови различитих стилова били су везани за првобитне, из којих су *органиски израстали и развијали се даље* у уметничким стремљењима током историје.

Многи данашњи градитељи, живећи већином таквим животом и са

таквим схватањем овога света који су далеко од еванђелских основа Цркве, не достижу изнутра до схватања храма као сведочанства неба. Отуд, једни од њих недоживљено, механички копирају већ постојеће цркве. Другима, опет, који пружају нова решења, недостаје осећање да се црква гради на земљи, али за људе који нису само земаљски. Тако многе нове грађевине теже да привуку на себе пажњу својим обликом, или новошћу по сваку цену (...) остајући у границама овог света и за овај свет, не указујући нам на онај и не уздижући нас њему.

Градитељи који имају такав став тешко могу схватити смисао православног храма (...) сукобљавајући се одмах са мишљу да би прихватање његовог смисла значило давање понижавајуће, другостепене улоге уметности, тј. њиховим уметничким способностима. Као што рекосмо, нису животом и васпитањем стекли особину да делују ненаметљиво, смирено и да анонимно послуже вечном добру и лепоти.

(...) Истински лепо, у суштини, никад не пролази нити стари. Стари и пролази оно што је (у уметничким облицима) зависно од времена (...) што се током времена осети као љуштура, преживело и мртво. (...) Пра-

Православна црква Светог Николе у главном граду Јужне Кореје — Сеулу; поглед са југозапада

ви уметник знаће и данас да оно битно, истински лепо осетили и одвоји од пролазног и преживелог, и да уместо тога пролазног и преживелог изведе свеже, живо и лепо. (...)

(Из чланка *Еп. Павла* објављеног у рубрици „Питања и одговори“ и „Гласнику — службеном листу СПЦ“ 3. марта 1986. стр. 64—67.)

Прве недеље Поста у Крагујевцу

Још у припремним недељама Поста, а кроз богослужбене песме и молитве „Животодавче, отвори ми врата покајања“, побожни Крагујевчани су ревносније посећивали Саборну и Стару цркву, да би се то нарочито приметило у недељу на Беле покладе.

Тога дана опроштајно вечерње у Саборном храму служио је и проповедао Његово Преосвештенство епископ Сава.

У Старој цркви служио је и проповедао протојереј Драгослав Степковић.

Дошао је први петак Прве седмице поста. Богослужење се тога дана врши рано изјутра да би причешће отпочело око 5 часова, ради оних који журе својим свакодневним обавезама.

У тим раним јутарњим часовима, не само да је храм био брзо испуњен већ и сав простор испред њега. И тако је трајало сатима и сатима, све до испред подне: једни су одлазили — нови су долазили. Исто је тако било и у суботу, а нешто мање у недељу.

Били су то заиста дани великог напора за цркву која располаже малим простором. Посматрајући оне које износе због несвестице и који нису могли да издрже, човек се пита како изаћи свима у сусрет: онима који журе јер раде, старима и немоћнима који физички не могу да поднесу, малој деци која немају стрпљења, и младима који журе у школу? Стрпљење је велико код тих људи који журе ради својих обавеза с једне стране, и физичке немогућности цркве и тескобе за толико хиљада верника с друге стране.

Било је и негодовања од стране оних који су сатима чекали на ред, али се није могло брже. Из те тескобе и нестрпљења често пута се чуо и коментар: „Ово до сада никада није било...“

Заиста, душа човекова је велика тајна; кад-тад се тргне и пробуди у чежњи за Богом!

Нека си благословен Господе кроз векове који можеш „и од камења да подигнеш децу Авраамову“!

У недељу по подне одржана је свечана духовна академија поводом Недеље православља.

Благовести — храмовна слава манастира Благовештења

Древни манастир Благовештење под Рудником, посвећен Благовестима Пресвете Богородице, прославио је и ове године своју храмовну славу молитвено и торжествено.

Уочи празника око 17 часова, испред манастирске капље, дочекан је са литијом Високопреосвећени митрополит загребачко-љубљански господин Јован, који долази на позив Преосвећеног епископа Саве, да у манастиру Благовештењу богослужи и предводи благочестиви народ овога краја у молитви и духовном слављу.

У 18 часова, а на звуке звона, са свештенством, игуманијом, сестринством и народом упутио се Господин Митрополит у храм Пресвете Богородице на бденије.

У току бденија Високопреосвећени се обратио присутном народу, који је дошао из даље околине на конач манастирске славе, и поучио га о значају празника Благовести Пресвете Богородице, који је почетак нашега спасења и о улози Пресвете Богородице у домострију Божијег промисла и људског спасења.

На сам празник Благовести, Света архијерејска литургија је отпочела у 8,30 часова. Народ, које је већ пристигао са разних страна, тискао се око цркве на улазу у свети храм. Свечана поворка са г. Митрополитом пробијала се кроз шпалир народа према храму. Мноштво се пробијало са муком да дође до врата храма, а народ у храму Божјем претворио се сав у једно ухо и прати свечано празнично богослужење.

На речи Високопреосвећеног: „Са страхом Божјим и вером приступите...“ Многи приступише св. чаши Причешћа.

На крају Литургије народ је кренуо у трикратни опход око храма, у коме је узела учешће и она већина побожног народа који није могао стати у храм.

По завршеној литији, а по устаљеном обичају, у порти је Високопреосвећени, са служашчим свештенством, пререзао славски колач, а затим се обратио присутном народу и позвао га да чува своју веру као зеницу ока; да негује све своје лепе православне обичаје; да децу своју, за коју ће дати одговор пред Богом, шаље у цркву на веронауку; да веру

јавно исповеда без мане и страха као што то чине и други народи...

На крају сви су прилазили на кропљење и послужење, а свима су дељене иконице и крстићи — дар Господина Митрополита.

Око 13 часова постављена је у манастирској сали трпеза хришћанске љубави. Приликом уласка Господина Митрополита у салу сви су устали и аплаузом поздравили Високопреосвећеног. Били су то све домаћини, а многи од њих у шумадјској ношњи.

Око 13,30 часова пристигао је и Преосвећени епископ Сава, који је ове године служио у манастиру Дивостину — који такође слави Благовести Пресвете Богородице као своју храмовну славу — топло поздрављен од свих присутних устајањем и бурним аплаузом.

У току ручка Преосвећени владица Сава је подигао здравицу представивши високог госта присутном народу захваливши се на труду и љубави што је Високопреосвећени благоизволео да, поред својих обавеза, дође и служи у овој древној светињи нашега рода, а затим је најпре игуманији, сестринству и на крају свима присутнима честитао храмовну славу говорећи о улози ове наше светиње у животу нашега народа, као и о труду сестринства ове светиње на њеној обнови.

На здравици Преосвећеног епископа Саве одмах се захвалио Високопреосвећени митрополит Јован и изразио велику захвалност Богу и епископу Сави што му је омогућио да служи у овој древној светињи и о толиким духовним радостима које је доживео овде у срцу Шумадије, као и о своме служењу Богу и роду у западним крајевима наше Отаџбине.

Око 15 часова двојица Архијереја са свештенством прешли су у салон, а народ је остао још мало да се задржи око своје светиње, да би у попдневним часовима већ одлазили својим домовима и свакодневним обавезама, носећи у души и срцу велику духовну радост и доживљај овога празника.

Око 18 часова Преосвећени епископ Сава, са присутним свештенством, игуманијом, сестринством ове обитељи и преосталим гостима, уз звуке манастирских звона, испратио је свога госта Високопреосвећеног митрополита Јована и његову пратњу, са жељом и молитвама Богу да се опет сретну и виде у овој светињи. Амин. Боже дај!

о. Д. М. С.

Храмовна слава у Великим Пчелицама

Храм у Великим Пчелицама посвећен је св. великомученику Теодору Тирону и слави се у прву суботу Ускршњег поста. Тога дана је Преосвећени епископ шумадијски Сава први пут служио у овоме храму, уз учешће четворице свештеника и једног ђакона. У својој беседи, Владика је говорио присутном народу, који је до последњег места испунио храм, о великом поштовању св. Теодора у нашем народу и о његовом чуду у првим временима хришћанства, које се може упоредити и са нашим временом. Владика је похвалио досадашњу ревност Пчеличана на обнови свога храма, и у исто време их позвао да приступе подизању новог звоника, који ће бити подигнут уз саму цркву ове године.

Братски Састанак у Барошевцу

У среду друге седмице Ускршњег поста свештенство Архијер. намесништва колубарско-посавског састало се на годишњу исповест, којој је претходила архијерејска пребеосвећена литургија. Служио је Владика са четворицом свештеника и једним

ђаконом. При крају литургије, Владика је, у пуном барошевачком храму, проповедао и позвао народ на харитативну делатност за време овог годишњег Ускршњег поста, а у исто време похвалио њихову ревност и старање за „малу браћу” Христову, наградивши граматом признања Томислава Бурђевића, из Зека.

Пребеосвећена литургија у Сопоту

У петак друге седмице поста, после архијерејске пребеосвећене литургије, коју је у сопотском храму служио владика Сава, четворица свештеника и један ђакон, приступили су светој тајни исповести свештеници архијер. намесништва космајског и бељаничког. Пре причешћа верних, а било их је доста, Владика је дуго говорио народу о значају поста, телесног и аскетског, за наш духовни живот. После заједничког обеда, Владика је дуже времена провео у разговору са свештенством о проблемима у овим намесништвима.

Тридесетогодишњи парастос блажене памјати Епископу жичком Николају

У другу недељу Ускршњег поста Преосвећени епископ Сава је слу-

жио литургију и парастос за покој душе блаженопочившег епископа жичког Николаја, уз саслужење осам свештеника и два ђакона. Пре парастоса Владика је у својој беседи говорио о владици Николају, његовим делима, раду у богомољачком покрету, његовој улози у Српској цркви, угледу у целом хришћанском свету и духовној баштини коју нам је оставио.

Благовештенско славље у Дивостину

Манастир Дивостин, који се налази близу Крагујевца, свечано је прославио своју славу архијерејском литургијом, коју је служио епископ Сава, уз помоћ шест свештеника и ђакона. У цркви је Владика говорио о значају празника, а пред црквом о монаштву, чијом заслугом су манастири данас манастири, а не музеји у које се улази помоћу улазница.

Трећег марта одржано је у Крагујевцу редовно годишње заседање Епархијског савета Српске православне епархије шумадијске.

На фото-снимку: Епископ шумадијски Сава са члановима Епархијског савета испред Епископије.

Часослов

У издању „Каленић“, издавачке установе Српске православне епархије шумадијске, појавио се превод Часослова. Часослов је превео са грчког на српски протођакон др Емилијан Чарнић, проф. Богословског факултета у мировини.

Ова књига била је, у првом реду, намењена монасима ради употребе у ћелијама. Зато у њој, ни данас, после толиких векова од њеног настанка, не налазимо јектеније. Како је текло богослужење у палестинским манастирима од VIII века и надаље, сведочи нам Часослов, чији рукопис потиче из VIII—IX века, а везан је за манастир преподобног Сава Освећеног († 532).

Без Часослова се не могу ни данас замислити свакидашња богослужења, јер је он одавно постао једна од најпотребнијих богослужбених књига црквено-парохијског живота. Имамо два Часослова: велики и мали. Мали је скраћени део великог Часослова који се данас, углавном, употребљава у манастирима.

У нашој Цркви мали Часослов је штампан више пута на црквенословенском језику. У Србији је скоро сто година био у употреби Часослов, који је штампан трудом митрополита српског Петра (Јовановића) у Крагујевцу 1834. године у Кнежевско-српској штампарији, а данас је у употреби Часослов штампан у Љубљани 1929. године — за време патријарха Димитрија — а који је фототипски умножен 1967. године.

Ове године, Студеничке године, појавио се први пут Часослов на српском језику. Штампан је на кунст-друк-хартији, са тврдим корицама, са студеничким крстом на насловној страни. Укупно има 235 страна са следећим садржајем: Јутарње молитве, Полуноћница, Суботна полуноћница, Недељна полуноћница, Јутрење, Први час, Трећи час, Шести час, Изобразитељна, Поредак у трпези, Девети час, Вечерње, Молитва у трпезарији пре вечере, Велико повечерје, Мало повечерје, Васкрсни отпустителни тропари осам гласова, Богородични отпустителни, Отпустителни тропари, Општи молебан Богородици, Васкрсни тропари који се певају после Непорочних и Други тропари који се певају после Непорочних у суботу.

Цена: 1800,00 динара. Може се добити код издавача: „Каленић“, Улица маршала Тита 67, 34000 Крагујевац, и код преводиоца: др Емилијан Чарнић, Мајора Илића 13/III, 11000 Београд.

Ако Господ хтегне

**ЖИВЕЋЕМО
И УЧИНИЋЕМО ОВО**

(Из Посланице светог апостола Јакова 4:15.)

11. маја, Томина недеља

У Сиоковцу, крај Светозарева
Архијерејска литургија у 8 часова
изјутра

15. јуна, Недеља

Архијерејска литургија у манастиру
Гричарици

21. јуна, субота уочи Духова

Бденије у 6 часова после подне. Служби Еписком Сава.

22. јуна — Први дан Духова.

Архијерејска литургија у Саборној крагујевачкој цркви у 8 часова.

23. јуна — Други дан Духова.

У Крагујевцу — Стара црква
Архијерејска литургија у 8,30 часова.

24. јуна — Трећи дан Духова

У манастиру Драчи, крај Крагујевца.
Архијерејска литургија у 8.30 часова.

28. јуна — Видовдан

У манастиру Светог Никола, код Својнова
Архијерејска литургија у 8 часова изјутра.

29. јуна — недеља

У манастиру Каленићу
Архијерејска литургија у 8 часова изјутра.

ПРИЛОЖНИЦИ ЛИСТА „КАЛЕНИЋ“

Никола Стојисављевић, Хамилтон	дин.	1.000. —
Благоје Ристић, Светозарево	"	1.200. —
Витомир Димитријевић, Борбевих Јулкић,	"	1.500. —
Анђелија Вејић, Београд	"	2.700. —
Бранилав Попових, Београд	"	2.130. —
Бранислав Поповић, Београд	"	700. —
Јованка Гргуровић, Фоча	"	700. —
Петар Пејовић, Женева	"	7.000. —
Лепа Суботић	дин.	16.500. —
Владимир Аџековић, Исланд	"	2.400. —
Стојадин Симић, Калудра	"	5.400. —
Живко Поповић, Београд	"	2.700. —
Душан Павловић, Монтреал	"	400. —
Вера Цуић, Њујорк	"	9.550. —
Милан Илић, Крагујевац	"	2.400. —
Радиша Генчић, Крагујевац	"	3.000. —
Никола Шкорић, Вуковар	"	2.000. —
Б. Р. Крагујевац	"	1.000. —
	"	1.200. —

Каленић ГОДИНА VIII 45 (3/1986.)

издаје Српска православна епархија шумадијска.

Издаје шест пута годишње.

Уређује одбор. Главни и одговорни уредник:

Драгослав Степковић

Уредништво и администрација:

„Каленић“, Маршала Тита 67,
34000 Крагујевац
Телефон: 034/32-642

Текући рачун: „Каленић“
издавачка установа Епархије
шумадијске. Број жиро-рачуна
61700-620-16-80691-14-62-00684-1
Број девизног рачуна: 12-62-25641-1
Југобанка — Крагујевац

Штампа: РО „Сава Микић“,
Земун, Маршала Тита 46—48

Тираж: 12.000 примерака

Цена: 50,00 динара примерак

Годишња претплата 300,00.— д. а
за иностранство: 12 ам. долара.